

Jak mnich Malchus upadl do zajetí

1. Chystá-li se někdo svést námořní bitvu, vyzkouší si nejprve manévrování a veslování na klidném moři v přístavu, připraví si háky a hákovací kotvice¹ a naučí vojáky držet rovnováhu na kluzké a kymácející se palubě. Co si osvojí v cvičném boji, to mu už v opravdové bitvě nenažene strach. Stejně tak se chci i já po dlouhé odmlce (umlčel mne totiž jeden z těch, kdo nesou moji řeč s nelibostí)² nejprve pocvičit na menším dílku a obrousit si, obrazně řečeno, rez z jazyka, abych se pak mohl pustit do obsáhlejšího historického pojednání. Mám totiž v úmyslu (dopřeje-li mi Bůh dostatečně dlouhý život a moji pomlouvači mě přestanou pronásledovat alespoň teď, když jsem utekl a stáhl se do ústraní své cely)³ napsat dějiny církve od příchodu Spasitele až po současnost, to jest od dob apoštolů až po bahno našeho věku. Chci ukázat, jak a čí zásluhou se Kristova církev zrodila a dospěla, jak se rozrostla pronásledováním a byla korunována mučednictvím, a jak po nástupu křesťanských císařů

podtržené úvodní válečnou metaforou, tak i následující zmínka o nejmenovaných pomlouvačích (*vituperatores*), kteří církevnímu otci nedopřejí pokoje ani v ústraní betlémského kláštera.

³ Narážka na autorův odchod z Říma a na jeho pobyt v betlémském klášteře. O tuto poznámku se opírá hypotéza, podle níž legenda o Malchovi vznikla v prvních letech Jeronýmova pobytu v Betlémě (srv. úvodní studie, str. 31, pozn. 62).

coronata sit, et postquam ad christianos principes venerit, potentia quidem et divitiis maior, sed virtutibus minor facta sit. Verum haec alias. Nunc quod inminet, explicemus.

2. Maronias triginta fere milibus ab Antiochia, urbe Syriae, haud grandis ad orientem distat viculus. Hic post multos vel dominos vel patronos, dum ego adulescentulus morarer in Syria, ad papae Evagrii necessarii mei possessionem devolutus est. Quem idcirco nunc nominavi, ut ostenderem, unde nossem, quod scripturus sum. Erat illic quidam senex, nomine Malchus, quem nos Latine „regem“ pos-

⁴ Tento grandiózní plán Jeroným nesplnil a slibované kritické církevní dějiny nikdy nespátřily světlo světa. Je ovšem otázkou, nakolik mínil svá slova vážně a nakolik šlo o pouhou proklamaci, již chtěl vyjádřit nevoli nad poměry uvnitř církve a popudit římský církevní establishment (srov. H. Kech, *Hagiographie*, str. 158–159). Představa, že právě pronásledování přispělo k nebývalému rozšíření křesťanství a že naopak oficiální uznání, kterého se tomuto náboženství dostalo za Konstantina, přivedlo Kristovu církev do ambivalentního postavení, byla poměrně rozšířená (srv. Ambrosius, *Exam.* 4,32). Námluvy pokonstantinovské církve s císařskou mocí byly některými křesťanskými intelektuály vnímány jako ústup od původních Kristových ideálů a tento rozpor byl zřejmě i jednou z příčin rostoucí popularity asketických poustevnických hnutí.

⁵ Antiocheia (novodobá Anatakya v jihovýchodním Turecku) ležela na březích řeky Orontes asi 25 kilometrů od jejího ústí do Středozemního moře. Z bývalého hlavního města seleukovské říše se poté, co oblast přešla pod římskou vládu (v roce 64 před Kr.), stalo správní centrum provincie *Syria*. Ve 4. a 5. stol. patřila Antiocheia k nejvýznamnějším městům východní části říše, počet jejích obyvatel se v této době odhaduje na 150–300 tisíc. Působili zde proslulí řečníci Libanios a Jan Zlatoústý (Ioannes Chrysostomos) a byla sídlem významných patriarchů východní církve, mimo jiné i Jeronýmova přítele biskupa Euagria. Koncem 5. stol. začalo město ztrácet na významu, k definitivnímu úpadku pak došlo v následujícím století, kdy bylo vyplněno Peršany (roku 540) a postiženo sérií přírodních katastrof, z nichž se už nevzpamatovalo.

⁶ Euagrius z Antiocheie († 392), Jeronýmův blízký přítel a antiochejský biskup v letech 388–392. Původně nic nenasvědčovalo tomu, že by se měl jednou stát představeným křesťanské obce. Pocházel z urozené antiochejské rodiny, byl ženatý, měl děti a v letech 363–364, za *praefecta praetoria* Sallustia, zastával vysoké funkce v císařské administrativě. Poté však došlo

sice získala nebyvalou moc a bohatství, zato však její morální kredit klesl.⁴ O tom však jindy, nyní se věnujme tématu, které je před námi.

2. Asi třicet mil na východ od syrského města Antiocheia⁵ leží vesnička Maronia. Ta po řadě předchozích pánů a správců přešla v době, kdy jsem jako mladík pobýval v Sýrii, do vlastnictví mého blízkého přítele biskupa Euagria⁶ (jeho jméno zde uvádím jenom proto, abych ukázal, odkud znám příběh, o němž hodlám psát). Ve vesnici žil jeden starý muž jménem Malchus, což v latině znamená král.⁷ Byl to Syřan jazykem i původem⁸ a patřil tedy k prapůvodním

v jeho životě k radikálnímu zlomu, rezignoval na světskou kariéru a zvolil si duchovní dráhu. Jako stoupenec nikájského vyznání doprovázel Eusebia, biskupa z Vercelli, na jeho nedobrovolné cestě zpět do Říma (Eusebios byl ve vyhnanství už od roku 355 za to, že se na synodu v Miláně postavil na Athanasiovu stranu), kde pak strávil téměř deset let svého života. Angažoval se v kampani proti vlivnému ariánskému biskupovi v Miláně, Auxentiovi, a podporoval Damasa ve sporech o římský biskupský stolec. Jak uvádí Jeroným, úspěšně také intervenoval u císaře ve prospěch křesťanské dívky neprávem odsouzené za cizoložství. S Jeronýmem se Euagrios seznámil během svého pobytu v severní Itálii a držel nad mladíkem, ovlivněným asketickými myšlenkami, ochrannou ruku. Nedlouho poté, co se Euagrios vrátil zpět do Antiocheie, přijel Jeroným za ním do Sýrie a strávil víc než rok na jeho statku v Maronii. Euagrios podporoval Jeronýma v rozhodnutí odejít do pouště a v průběhu jeho pobytu v pustině poblíž města Chalkis s ním udržoval čilou korespondenci a často ho navštěvoval. Díky své znalosti latiny, což bylo mezi řeckými církevními otci spíš výjimkou, a díky svým kontaktům v západních církevních kruzích byl Euagrios často pověřován nejrůznějšími misemi, mimo jiné se zúčastnil koncilu v severoitalské Aquilei v roce 381. V tzv. meletianském schismatu (srv. úvodní studie, str. 21, pozn. 37), které rozdělovalo antiochejskou křesťanskou obec, stál na straně biskupa Paulina podporovaného Západem a po jeho smrti byl zvolen jeho nástupcem. Posmrtnou slávu přinesl Euagriovi především jeho latinský překlad Athanasiova *Života sv. Antonína*, z jeho další bohaté tvorby se nic nezachovalo.

⁷ Srv. hebrejské *melech*.

⁸ Syrština neboli aramejšťina byla hlavním dorozumívacím jazykem v oblasti Předního východu a měla řadu dialektů. V odborné literatuře se dnes termínem syrština nejčastěji označuje východoaramejský dialekt

sumus dicere, Syrus natione et lingua et ut re vera eiusdem loci indigena. Anus quoque in eius contubernio, valde decrepita et iam morti proxima, videbatur. Tam studiosi ambo et religiosi et sic ecclesiae limen terentes, ut Zachariam et Elisabeth de evangelio crederes – nisi quod Iohannes in medio non erat. De his cum curiose ab accolis quaererem, quaenam esset eorum copula, matrimonii, sanguinis an spiritus, omnes voce consona sanctos et Deo placitos et mira nescio quae respondebant. Qua cupiditate illectus, adorsus sum hominem et curiosius sciscitans rerum fidem, haec ab eo accepi.

3. „Ego,“ inquit, „mi nate, Maroniati agelli colonus, solus parentibus fui. Qui cum me quasi stirpem generis sui et heredem familiae ad nuptias cogent, monachum potius esse velle respondi. Quantis pater minis, quantis mater blanditiis persecuti sunt, ut pudicitiam proderem! Haec res sola indicio est, quod et domum et parentes fugi. Et quia ad orientem ire non poteram propter vicinam Persidem et Romanorum militum custodiam, ad occidentem verti pedes, pauxillum nescio quid portans viatici, quod me ab inopia tantum defenderet. Quid multa? Pervenii tandem ad heremum Calchidos, quae inter Immas et Beroeam magis ad austrum sita est. Ibi repertis monachis, eorum me magisterio tradidi, manuum labore victum quaeritans lasciviamque carnis refrenans ieiuniis. Post multos annos incidit mihi cogitatio, ut ad patriam pergerem et dum adhuc

z okolí města Edessy, který se prosadil jako jazyk syrské křesťanské církve. V liturgii místních křesťanských komunit se ho užívá dodnes.

⁹ Srv. *L* 1,5–6.

¹⁰ Na tomto místě se překlad drží různočtení čtení *Nisibeni* („v oblasti Nisibis“), které geograficky více odpovídá dalšímu vyprávění než editorem zvolená varianta *Maroniati* („v oblasti Maronie“). Nisibis (dnešní Nusaybin v jihovýchodním Turecku, na hranicích se Sýrií) byla významným obchodním a správním střediskem severní Mezopotámie (římská provincie *Mesopotamia*) a důležitým opěrným bodem římské armády na hranicích s Persií. Navzdory mohutnému opevnění padlo město v průběhu 3. a 4. stol. několikrát do perských rukou. Po smrti císaře Juliana (360–363) ji jeho nástupce Jovianus (363–364) předal do rukou perského krále Šápúra II. (310–379) a mnoho obyvatel, včetně křesťanů, kteří se odmítali podrobit pohan-

obyvatelům těch končin. Pod jednou střechem s ním bydlela jakási stařena, už notně sešlá věkem, téměř nad hrobem. Oba byli nadmíru zbožní, kostel jim byl druhým domovem, úplný Zachariáš a Alžběta z evangelia, kdyby jim nechyběl Jan.⁹ Když jsem se ze zvědavosti vyptával sousedů, jaký je mezi nimi vztah, zda jsou manželé, příbuzní nebo je pojí duchovní přátelství, všichni o nich svorně mluvili jako o svatých a Bohem vyvolených a vykládali o nich samé podivuhodné věci. To jen podnítilo mou zvědavost a v touze dozvědět se, co je na tom pravdy, dal jsem se s tím mužem do řeči a vyslechl následující příběh.

3. „Kdysi jsem, můj synu, obdělával maličký kus země v oblasti Nisibis¹⁰ a žil sám, jen se svými rodiči. Když mě jako jediného potomka a dědice rodinného majetku nutili, abych se oženil, odpověděl jsem, že bych se raději stal mnichem. Co se mně otec navyhrožoval a matka naprosila, abych se zřekl svého panictví! Jediným výsledkem bylo, že jsem utekl z rodičovského domu. A protože na východ jsem vzhledem k blízkosti perské hranice a římským vojenským hlídkám jít nemohl, obrátil jsem své kroky na západ, s sebou jen něco málo jídla na cestu, právě tolik, abych neumřel hladu. Zkrátka a dobře, dorazil jsem až k poušti Chalkis,¹¹ která se rozkládá mezi Immami a Beroí¹² více směrem na jih. Zde jsem našel mnichy a svěřil se do jejich výchovy. Obživu jsem si opatřoval prací svých rukou a tělesné žádosti krotil půstem. Po mnoha letech se mne však náhle zmocnila touha podívat se do svého rodiště a utěšit matku, dokud je ještě naživu, v jejím vdovském údělu (otec, jak se mi doneslo, byl již mrtev). Chtěl jsem také prodat naše pozemky

skému vládci, muselo město opustit. Pod perskou nadvládou zůstala Nisibis až do roku 640, kdy ji dobyli Arabové.

¹¹ Chalkis, město v syrské poušti asi dvacet pět kilometrů na jih od Aleppa; dnes je toto místo nazýváno Quinnasrín. Právě v této oblasti strávil Jeroným dva roky svého života, když se rozhodl vyzkoušet si na vlastní kůži život syrských poustevníků.

¹² Beroia (byzantské Aleppo a moderní syrský Halab), ležící na půl cesty mezi Antiocheí a Hierapolí, patřila k významným obchodním střediskům antické Sýrie; město Imma se nacházelo asi padesát kilometrů severovýchodně od Antiocheie.

viveret mater (iam enim patrem mortuum audieram), solarer viduitatem eius, et exinde venundata possessiuncula partem erogarem pauperibus, ex parte monasterium construerem (quid erubesco confiteri infidelitatem meam?), partem in sumptuum meorum solatia reservarem. Ob hoc clamare coepit abbas meus diaboli esse temptationem et sub honestae rei occasione antiqui hostis astutias. Hoc esse canem reverti ad vomitum suum. Sic multos monachorum esse deceptos. Numquam diabolus aperta fronte se prodere. Proponebat mihi exempla de Scripturis plurima. Inter quae illud ab initio, quod Adam quoque et Evam spe divinitatis supplantaverit. Et cum persuadere non posset, provolutus genibus obsecrabat, ne se desererem, ne me perderem, ne aratrum tenens post tergum respicerem. Vae mihi misero! Vici pessima victoria, reputans illum non meam utilitatem, sed suum solatium quaerere. Prosecutus ergo me de monasterio, quasi funus efferret, et ad extremum valedicens: ‚Video‘ ait, ‚te, fili, satanae notatum cauterio. Non quaero causas. Excusationes non recipio. Ovis, quae de ovili egreditur, lupi statim morsibus patet.‘

4. De Beroea Edessam pergentibus vicina est publico itineri solitudo, per quam Sarraceni, incertis semper sedibus, huc atque illuc vagantur. Quae suspitio frequentiam in illis locis viatorum congregat, ut imminens periculum auxilio mutuo declinetur. Erant in comitatu meo viri, feminae, senes, iuvenes, parvuli, numero circiter

¹³ Na tomto místě se překlad odchyluje od textu edice a přidržuje se čtení *partem monasterio constituerem* („část jsem věnoval klášteru“), které zní pravděpodobněji než *ex parte monasterium construerem* („za část jsem postavil klášter“).

¹⁴ Výraz *abba* („táta“) je aramejského původu a v poustevnických komunitách byl takto označován obvykle starší mnich, který vynikal nad ostatní svou zkušeností, moudrostí a přirozenou autoritou. Ostatní mniši si k němu chodili pro radu a uznávali ho jako svého duchovního vůdce.

¹⁵ Srv. *Př* 26,11.

¹⁶ Srv. *L* 9,62.

¹⁷ Překlad dává přednost rukopisné variantě *salutem* („spásu“) před *utilitatem* („užitek“).

a část peněz rozdat chudým, část věnovat klášteru¹³ a část (nač bych se styděl přiznat si nedostatek víry) jsem si chtěl ponechat pro vlastní potřebu. Můj *abba*¹⁴ hned začal bědovat, že to je pokušení ďábla, že za zdánlivě ušlechtilými úmysly se skrývají nástrahy tohoto odvěkého nepřítele a že je to, jako když se pes vrací ke svým zvratkům.¹⁵ Prý tak už bylo oklamáno mnoho mnichů a ďábel nikdy neodkrývá svou tvář. A uváděl mi četné příklady z Písma, mimo jiné i ten, jak na počátku světa svedl Adama a Evu falešnou nadějí na dosažení božství. A když mne ani tím nedokázal přesvědčit, padl přede mnou na kolena a zapřísahal mne, abych ho neopouštěl a sebe nepřiváděl do záhuby a abych se, když už držím v ruce pluh, neohlížel zpátky.¹⁶ Stalo se však to nejhorší, co se mohlo stát – prosadil jsem si svou v domnění, že to vše nedělá kvůli mé spáse,¹⁷ nýbrž kvůli vlastnímu pohodlí. Z mnišské kolonie mne vyprovázela, jako by mi strojil pohřeb, a nakonec se se mnou rozžehnal slovy: „Vidím, můj synu, že jsi poznamenán znamením satanovým, nežádám vysvětlení a omluvy nepřijímám. Ovce, jež opustí ovčinec, je vydána napospas vlčím zubům.“

4. Kdo se vydá po veřejné silnici z Beroie do Edessy,¹⁸ musí projít kolem pouště, po níž se neustále potulují sem a tam kočovní Saraceni.¹⁹ To je důvod, proč se cestující v těchto místech z obav sdružují do větších skupin, aby společnými silami odvrátili hrozící nebezpečí. V mé skupině byli muži, ženy, starci, mládež i malé děti,

¹⁸ Edessa (dnešní turecká Urfa), významné město v severní Mezopotámii, jež leží mezi pohořím Taurus a syrskou pouští. Oblast kolem Edessy nazývaná Osroëne (Orrhoëne) byla v letech 132–165 samostatným královstvím a poté byla připojena k římské říši. V pozdějších dobách se město stalo důležitým střediskem křesťanského života a písemnictví a místní aramejský dialekt plnil funkci hlavního jazyka syrské církve.

¹⁹ Termín *Sarakénos* se objevuje už v Ptolemaiově *Geografii* jako označení jednoho z arabských kmenů žijícího v oblasti Hidžáz. Etymologie slova samotného je však nejasná: historik Ammianus Marcellinus (*Res gest.* XXII,15,2; XXIII,6,13) ho vykládá ze spojení *scenitae Arabes* (doslova „Arabové, kteří žijí ve stanech“, z řec. *skéné*, „stan“), ale s největší pravděpodobností jde o výraz semitského původu. Od 3. stol. se začalo označení, vyhrazeného původně pouze jedné skupině, užívat obecně pro všechny nomádsky žijící arabské kmeny.

septuaginta. Et ecce! Subito equorum camelorumque sessores Ismahelitae irruerunt, crinitis vittatisque capitibus ac seminudo corpore, pallia et latas caligas trahentes. Pendebant ex humero pharetrae et laxos arcus vibrantes hastilia longa portabant. Non enim ad pugnandum, sed ad praedandum venerant. Rapimur, dissipamur, in diversa distrahimur. Ego interim longo postliminio hereditarius possessor et sero mei consilii paenitens, cum altera muliercula in unius heri servitutem sortitus venio. Ducimur – immo portamur sublimes in camelis – et per vastam heremum semper ruinam timentes haeremus potius, quam sedemus. Cibus semicrudae carnes et lac camelorum potus erat.

5. Tandem grandi amne transmisso pervenimus ad interiorem solitudinem, ubi dominam eiusque liberos ex more gentis adorare iussi, cervices flectimus. Hic, quasi clausus carcere, mutato habitu (id est, nudus) ambulare disco, nam aeris temperies praeter pudicitiam nihil aliud velari patiebatur. Traduntur mihi pascendae oves et (in malorum comparatione) hoc fruor solatio, quod dominos meos et conservos rarius video. Videbar mihi aliquid habere sancti Iacob, recordabar Moysi, qui et ipsi in heremo pecorum quondam fuere pastores. Vescebar recenti caseo et lacte. Orabam iugiter canebamque psalmos, quos in monasterio didiceram. Delectabat me captivitas mea agebamque Dei iudicio grates, quod monachum, quem in patria fueram perditurus, in heremo inveneram.

6. O nihil umquam tutum apud diabolum! O multiplices et ineffabiles eius insidiae! Sic quoque me latentem invenit invidia. Dominus videns gregem suum crescere nihilque in me deprehendens fraudulentiae (sciebam enim apostolum praecepisse dominis sic quasi Deo fideliter serviendum) et volens me remunerare, quo

²⁰ Izmaelité, označení Arabů podle Abrahamova syna Izmaela, jehož mu porodila otrokyně Hagar (srv. Gn 16).

²¹ Tzv. *postliminium* („právo návratu“), podle něhož ten, kdo se po dlouhém pobytu mimo vlast vrátí domů, vstupuje se zpětnou platností do původních právních vztahů a nabývá dědických práv.

²² Překlad dává přednost variantě *intemperies* („drsné, nevlídné klima“) před čtením *temperies* („mírné klima“), k němuž se přiklonil editor.

dohromady asi sedmdesát lidí. Najednou se však vyřítili Izmaelité²⁰ na hřbetech velbloudů i koní, dlouhé vlasy svázané stužkami, polonazí, na sobě jen plášť a obrovské boty. Z plecí jim visely toulce, v ruce drželi drnčící luky a dlouhá kopí. Nepřišli však bojovat, nýbrž pro kořist. Pochytali nás, rozdělili a odvěkli na různá místa. Já, jenž jsem se po dlouhém pobytu mimo domov stal dědicem rodinného majetku²¹ a pozdě litoval svého rozhodnutí vrátit se domů, a jakási mladá žena jsme při losování připadli stejnému pánovi a stali se jeho otroky. Vedli nás, vlastně vezli, širou pouští vysoko na velbloudech, na nichž jsme v neustálé obavě z pádu spíš viseli než seděli. K jídlu nám dávali polosyrové maso a k pití velbloudí mléko.

5. Konečně jsme přešli širokou řeku a dorazili do nitra pouště, kde jsme museli, jak je zvykem u tohoto kmene, vzdát úctu ženám a dětem a sklonit před nimi šíji. Žil jsem zde jako ve vězení a zcela změnil způsob oblékání, to znamená, že jsem si navykl chodit nahý, protože horké klima²² nedovolovalo zahalovat více než ohanbí.²³ Měl jsem pást ovce, což navzdory zoufalé situaci mělo tu výhodu, že jsem přicházel se svými pány a spoluotroky do styku jen velmi zřídka. Připadal jsem si trochu jako svatý Jákob a často jsem vzpomínal na Mojžíše, neboť také oni dva kdysi pásli ovce v poušti. Živil jsem se čerstvým sýrem a mlékem, nepřetržitě se modlil a zpíval žalmy, jimž jsem se naučil v klášteře. Ve svém zajetí jsem našel zalíbení a blahořečil jsem Bohu, že to tak rozhodl, neboť v poušti jsem v sobě znovu objevil mnicha, jehož bych návratem domů nadobro pohřbil.

6. Před ďáblem si však nemůže být nikdo nikdy jist! Jak nevypočitatelné jsou jeho úklady! A tak si mne jeho zášť našla i v mé skrýš. Můj pán viděl, že jeho stádo utěšeně vzkvétá a že se ode mne nemusí obávat žádného úskoku (měl jsem totiž na paměti, že Apoštol káže sloužit svému pánu věrně jako Bohu),²⁴ a aby mne odměnil a ještě více si pojistil mou věrnost, dal mi za manželku spoluotroky-

²³ Logičtější se zdá čtení *pudenda* („ohanbí“) než *puditiam* („stud“), které zvolil editor.

²⁴ Srv. *Ef* 6,5.

fidum sibi magis faceret, tradidit mihi illam conservam mecum aliquando captivam. Et cum ego refutarem diceremque me christianum nec mihi licere uxorem viventis accipere – siquidem captus nobiscum vir eius ab alio domino fuerat abductus –, herus ille implacabilis in furorem versus evaginato me coepit adpetere gladio. Et nisi festinus brachio tenere mulierem praeoccupassem, ilico fudisset sanguinem meum. Iam venerat, tenebrosior solito et mihi nimium matura nox. Duco in speluncam semirutam novam conjugem et pronubante nobis tristitia uterque detestamur alterum nec fatemur. Tunc vere sensi captivitatem meam prostratusque humi monachum coepi plangere, quem perdebam, dicens: ‚Huccine miser servatus sum? Ad hoc me mea scelera perduxerunt, ut incanescente iam capite virgo maritus fierem? Quid prodest parentes, patriam, rem familiarem contempsisse pro Domino, si hoc facio, quod ne facerem, illa contepsi? Nisi quod forte propterea haec sustineo, quia rursus patriam desideravi. Quid agimus, anima? Perimus an vincimus? Expectamus manum Domini, an proprio mucrone confodimur? Verte in te gladium. Tua magis mors timenda quam corporis est. Habet et pudicitia servata martyrium suum. Iaceat insepultus Christi testis in heremo. Ipse mihi ero et persecutor et martyr!‘ Sic fatus eduxi in tenebris micantem gladium et acumine contra me verso, ‚Vale,‘ inquam, ‚infelix mulier. Habeto me martyrem potius quam maritum.‘ Tunc illa, provoluta pedibus meis, ‚Precor,‘ inquit, ‚te per Iesum, per huius horae necessitatem rogo, ne effundas sanguinem tuum, sed sanguinem meum. Vel si mori placet, in me prius verte mucronem. Sic nobis potius iungamur. Etiam si vir meus ad me rediret, servarem castitatem, quam me captivitas docuit; vel interirem, antequam perderem. Cur moreris, ne mihi iungaris? Ego morerer, si iungi velles. Habeto ergo me coniugem pudicitiae et magis animae copulam amato quam corporis. Sperent domini maritum, Christus noverit fratrem. Facile persuadebimus nuptias, cum nos viderint sic amare.‘ Fateor, obstupui; et admiratus

²⁵ Překlad na tomto místě volí varinatu *in crimen meum* (doslova: „k mému zločinu“) místo editorova čtení *sed sanguinem meum* („ale mou krev“).

ni, která tehdy padla do zajetí spolu se mnou. A když jsem to odmítal se slovy, že jsem křesťan a že mi není dovoleno vzít si ženu, jejíž manžel je dosud naživu (její muž totiž upadl do zajetí spolu s námi, ale odvedl si ho jiný vlastník), pán, jenž nepřipouštěl námitek, se rozzuřil a vrhl se na mne s taseným mečem. A kdybych byl ihned nenatáhl ruce a té ženy se nechopil, tekla by krev. Již nadešla noc, temnější než obvykle a pro mne příliš brzy. Svou novomanželku jsem si odvedl do polorozpadlé jeskyně, za svědka nám byl žal a jeden k druhému jsme cítili zášť, aniž jsme si to přiznali. Až tehdy na mne skutečně dolehla tíže mého zajetí. Vrhл jsem se na zem a začal naříkat nad ztrátou svého mnišství těmito slovy: ‚Tak pro tohle jsem byl, já bídák, zachráněn? Až sem mě dovedly mé zločiny, že jsem na stará kolena vyměnil panictví za manželství? K čemu bylo, že jsem se kvůli Bohu zřekl rodičů, vlasti i majetku, když právě to, kvůli čemu jsem se všeho vzdal a čemu jsem se chtěl vyhnout, teď dělám? Není to snad jen proto, že se mi zastesklo po vlasti? Co teď, duše moje? Padnout do záhuby, nebo vybojovat vítězství? Čekat na ruku Páně, nebo se probodnout vlastní dýkou? Obrať meč proti sobě; tvé smrti je třeba se bát více než smrti tělesné. Uchovat si čistotu, to se neobejde bez mučednictví. Ať svědek Kristův leží nepohřben v poušti, budu sám sobě mučitelem i mučedníkem.‘ Po těch slovech jsem vytáhl meč, blyštící se v temnotě, a obrátil jej hrotem proti sobě. ‚Sbohem, nešťastnice,‘ řekl jsem, ‚stanu se raději tvým mučedníkem než manželem.‘ Nato se mi ona vrhla k nohám a prasila: ‚Při Ježíši Kristu tě prosím a při naléhavosti tohoto okamžiku zapřísahám, nedopusť, aby tvá krev padla na mou hlavu.²⁵ Anebo, jsi-li rozhodnut zemřít, obrať meč nejprve proti mně. To bude nejlepší způsob jak zpečetit naše zasnoubení. I kdyby se totiž ke mně můj muž vrátil, zachovávala bych nadále cudnost, jíž mě naučilo mé zajetí; raději bych přišla o život, než abych ji ztratila. Proč bys však měl umírat, jen abys nemusel naplnit naše manželství? Byla by to má smrt, kdybys je naplnit chtěl. Ale můžeš mi být druhem v cudnosti a milovat mne jen duchovní, nikoli tělesnou láskou. Naši páni ať tě považují za mého muže, Kristus bude vědět, že jsi mi bratrem. Manželství se nám bude snáze předstírat, když budou vidět, jak se milujeme.‘ Přiznávám, že jsem strnul úžasem. Mravní síla té ženy

virtutem feminae coniuge plus amavi. Numquam tamen illius nudum corpus intuitus sum. Numquam carnem tetigi, timens in pace perdere, quod in proelio servaveram. Transeunt in tali matrimonio dies plurimi. Amabiliores nos dominis fecerant nuptiae. Nulla fugae suspicio. Interdum et mense toto abibam fidus gregis pastor per solitudinem.

7. Post grande intervallum, dum solus in heremo sedeo et praeter caelum terramque nihil video, coepi mecum tacitus volvere et inter multa monachorum quoque contubernii recordari maximeque vultus patris mei, qui me erudierat, tenuerat, perdiderat. Sicque cogitans, aspicio formicarum gregem angusto calle fervere. Video onera maiora quam corpora. Aliae herbarum quaedam semina forcipe oris trahebant. Aliae egerebant humum de foveis et aquarum meatus aggeribus excludebant. Illae, venturae hiemis memores, ne madefacta humus in herbam horrea verteret, illata semina praecidebant. Hae, luctu celebri, corpora defuncta portabant. Quodque magis mirum esset, in tanto agmine egredientes non obstabant intransitibus. Quin potius, si quam sub fasce vidissent et onere concidisse, subpositis humeris adiuvabant. Quid multa? Pulchrum mihi spectaculum dies illa praebuit. Unde recordatus Salomonis ad formicae sollertiam nos mittentis et pigras mentes sub tali exemplo suscitantis, coepi taedere captivitatis et monasterii cellulas quaerere ac formicarum illarum similitudinem desiderare, ubi laboratur in medium, et cum nihil cuiusquam proprium sit, omnibus omnia sunt.

8. Regresso ad cubile occurrit mulier. Tristitiam animi vultu dissimulare non potui. Rogat, cur ita exanimatus sim. Audit causas. Hortor ad fugam. Non aspernatur. Peto silentium. Fidem tribuit. Et iugi susurro inter spem et metum medii fluctuamus. Erant mihi in

²⁶ Srv. *Př* 6,6–8: „Jdi k mravenci, lenochu, dívej se, jak žije, ať zmoudříš.“ Při popisu mravenčího hemžení jako alegorie lidského společenství však Jeroným vychází spíš z Vergilia (srv. *Aen.* IV,402–407). Na rozdíl od pohanského básníka klade církevní otec větší důraz na prvek vzájemné pomoci a práce ve prospěch celku než na sociální hierarchii (srv. A. de Vogüé, *Histoire littéraire*, I, 1993, str. 94–95). Při jiné příležitosti zase Jeroným přirovnává mnišskou komunitu ke včelímu společenství s jeho absolutní pod-

Jak mnich Malchus upadl do zajetí

vzbudila můj obdiv a miloval jsem ji více, než kdyby byla mou ženou. Nikdy jsem ji nespátril nahou, nikdy jsem se nedotkl jejího těla z obavy, abych v míru neztratil, co jsem si v boji uchránil. Mnoho dní uběhlo v tomto manželství, pro něž si nás naši páni ještě více oblíbili. Ani je nenapadlo podezírat nás z útěku – někdy jsem coby věrný pastýř strávil v poušti se stádem i celý měsíc.